

การเสริมสร้างพุทธจริยธรรมในชุมชนพระบาทห้วยต้ม
Strengthening Buddhist Ethics in the Community of Ban Phra Bat Huay Tom

พระครูวินัยธรสฤษดิ์ชัย ญาณวิโร (ทิพย์โอสถ)¹
Phrakhu Vinaidhorn Sanchai Nānaviro (Thiposot)
พระอธิวัฒน์ รตนวณโณ²
Phra Athiwat Ratanawanno
Corresponding Author E-mail: sunchait65@gmail.com

บทคัดย่อ

การเสริมสร้างความเข้มแข็งของสังคมไทยต้องมีเป้าหมายร่วมกัน และเครื่องมือชี้วัดในการพัฒนาสังคม โดยนำเอาพุทธศาสนาเป็นฐานในการพัฒนาให้เข้มแข็ง การสร้างความตระหนักในการน้อมนำเอาหลักการทางพุทธศาสนามาใช้ให้เกิดผลมากที่สุด ทรัพยากรที่สำคัญที่สุดคือคน และการพัฒนาที่สำคัญที่สุด คือการพัฒนาคนให้มีคุณภาพ การเสริมสร้างศีลธรรมในสังคมไทยก็มีการดำเนินการเช่นการจัดตั้งหมู่บ้านรักษาศีล 5 สร้างเป็นชุมชนต้นแบบ เพราะส่งผลดีต่อการพัฒนาชุมชนให้เกิดความเข้มแข็ง เป็นสังคมอุดมปัญญา ย่อมส่งผลต่อการพัฒนาชุมชนสังคม และประเทศชาติให้เกิดความยั่งยืนตามแผนพัฒนาพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

คนมีศีลธรรม หรือมีมนุษยธรรม ที่เรียกได้ว่าเป็นอารยชน มีธรรม คือคุณสมบัติ ดังนี้ มีสุจริตทั้งสาม คือ มีความประพฤติดีประพฤติชอบ 3 ประการ กายสุจริต วาสุจริต มโนสุจริต ดำรงตนมั่นอยู่ในหลักการทางพุทธศาสนา คือ ละชั่ว ทำความดี ฝึกฝนตนเองให้เกิดปัญญา ทำจิตใจให้เป็นผ่องใส การสร้างชุมชนต้นแบบการประยุกต์หลักพุทธจริยธรรมที่เห็นได้ชัด ในชุมชนบ้านพระบาทห้วยต้มทุกคนก็ยังนับถือและยึดถือปฏิบัติแต่สิ่งที่ดีงาม จึงทำให้สถานที่แห่งนี้ยังคงเป็นชุมชนแห่งพระพุทธศาสนาที่ผู้มาเยือนได้จะได้สัมผัสความงดงามของวิถีชีวิตชาวปกากะญอ ที่มีต่อพระพุทธศาสนาผ่านชุมชนคุณธรรมที่เข้มแข็ง และเป็นผู้ริเริ่มหมู่บ้านรักษาศีล 5 แห่งแรกของประเทศไทย ซึ่งสอดคล้องในยุทธศาสตร์ที่ 1 : การเสริมสร้างและพัฒนาศักยภาพทุนมนุษย์ ในชุมชนพระบาทห้วยต้ม ที่มีความศรัทธาในพระพุทธศาสนาอย่างแรงกล้า

คำสำคัญ: การเสริมสร้าง, พุทธจริยธรรม, ชุมชนพระบาทห้วยต้ม

Abstract

Strengthening Thai society must have a common goal together. and indicators for social development by taking Buddhism as a base for strong development. The realization of the Buddhist principles is the most effective. the most important resource is human. and the most important development is the development of quality human. moral enhancement in Thai society has been implemented, such as the establishment of the village to maintain the precepts. this is good for community development. it is a really rich society. It will affect the development of communities, society and the nation to be sustainable according to the National Economic and Social Development Plan.

Moral or goodness human, there are three virtues: Honesty, sincerity, faithfulness, good faith and stable in Buddhism. Make theirs mind become clear. creating a prototype community,

¹ อาจารย์ประจำหลักสูตรศาสนศาสตร์บัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา

² อาจารย์สอนประจำที่ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่

applying the principle of Ethical Buddhist Ethics In the community of Ban Phra Bat Huay tom, everyone is respectful and respectful. this makes it a community of Buddhists who will be able to absorb the beauty of the Keren paths towards Buddhism through a strong moral community. and the initiator of the first 5 precepts of Thailand. In line with Strategy 1: Strengthening and developing human capital. In the community of Ban Phra Bat Huay tom. there is a strong belief in Buddhism.

Keywords: Strengthening, Buddhist ethics, community of Ban Phra Bat Huay tom

บทนำ

การพัฒนาที่มุ่งเน้นการเติบโตทางเศรษฐกิจเพียงอย่างเดียว โดยไม่ให้ความสำคัญกับด้านสังคมและวิถีชีวิต นั้น อาจนำมาซึ่งพฤติกรรมที่ดำเนินชีวิตที่ขาดปัญญาเลยสร้างปัญหา ขาดการหัดคิด ก่อให้เกิดปัญหาสะสมหลาย ด้าน เช่น ปัญหายาเสพติดเพิ่มขึ้นมาจากความโลภ (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2555) ปัญหาการคอร์รัปชันในสังคม การก่ออาชญากรรมที่รุนแรงเพิ่มมากขึ้น ปัญหาการอบายมุข ผู้คนในชุมชนทะเลาะกันมากขึ้น สำหรับการแก้ปัญหา ต่าง ๆ ให้ลดน้อยถอยลงได้นั้น ต้องกำหนดความเป็นอยู่ของชุมชนให้มีเป้าหมายร่วมกัน ในการพัฒนาบนฐาน คุณธรรมความดีและการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาพุทธศาสนา โดยหลักการแล้วแต่ละชุมชนมีพุทธศาสนาเป็นฐาน อยู่แล้ว หากชุมชนร่วมกันกำหนดเป้าหมายการดำเนินชีวิตอย่างเป็นรูปธรรมสามารถกำหนดแนวทางการพัฒนา ชุมชนและสร้างสังคมไทยให้เกิดความสงบสุขตามแนวทางพุทธศาสนาได้

การน้อมนำหลักจริยธรรมทางพุทธศาสนามาใช้ในการพัฒนาประเทศต่อเนื่องจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติฉบับที่ 9-11 ได้เสริมสร้างภูมิคุ้มกันและช่วยให้สังคมไทยสามารถยืนหยัดอยู่ได้อย่างมั่นคง เกิด ภูมิคุ้มกันทางด้านศีลธรรม โดยเฉพาะการนำพุทธจริยธรรมไปช่วยเสริมสร้างให้กับคน ซึ่งเป็นทุนที่มีคุณค่ามากมาย เช่นในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 ในยุทธศาสตร์ที่ 1 : การเสริมสร้างและพัฒนาศักยภาพทุน มนุษย์ ยุทธศาสตร์ที่ 6 : การบริหารจัดการในภาครัฐ การป้องกันการทุจริตประพฤติดมิชอบ และธรรมาภิบาลใน สังคมไทย โดยจัดทำบนพื้นฐานของยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2560 – 2579) ให้เป็นแผนแม่บทหลักของการ พัฒนาประเทศ และเป็นเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals: SDGs) ควบคู่ไปกับการ ปรับโครงสร้างประเทศไทยไปสู่ประเทศไทย 4.0 เพื่อมุ่งสู่ “ความมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน” (สำนักงาน คณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, น. 65, 129)

การพัฒนาชุมชนให้เกิดความเข้มแข็งย่อมส่งผลดีต่อองค์รวมคือประเทศชาติได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งแล้ว สังคมไทยโดยมากเป็นสังคมพุทธ การพัฒนาถ้าอาศัยพุทธศาสนาเป็นฐานในการพัฒนาสังคมย่อมต้องจะช่วยส่งเสริม ความสงบสุข ได้ส่วนหนึ่ง เช่น ประเทศภูฏานที่เอาพุทธศาสนาเป็นฐานในการปกครองโดยเอาความสุขในทางพุทธ ศาสนาเป็นฐานในการปกครองประเทศ ในการเสริมสร้างพุทธจริยธรรมในสังคมไทยนั้นต้องอาศัยพระสงฆ์ ชุมชน โรงเรียน หรืออาจจะเรียกว่า “บวร” ร่วมมือกันและกันเพื่อสร้างสังคมที่เป็นพุทธศาสนาที่แท้จริง ซึ่งคำสอนทางพุทธ ศาสนานั้นมีแต่สอนให้เกิดปัญญา รู้เท่าทันความเปลี่ยนแปลง สามารถกำหนดวิถีการดำเนินชีวิต คุณภาพชีวิตตาม แนวทางพุทธได้ สามารถเอาหลักการทางพุทธศาสนาไปแก้ปัญหาและควบคุมสังคมได้ แต่ต้องอาศัยความร่วมมือ ของชุมชนนั้นแบบเป็นองค์รวมทั้งในสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ การเมือง สิ่งแวดล้อม ทำให้เกิดการพัฒนายั่งยืน ส่งผลต่อความสุขมวลรวมของประเทศ สมกับคำกล่าวที่ว่า "เศรษฐกิจไทยก้าวหน้า สังคมไม่มีปัญหา การพัฒนายั่งยืน"

สภาพปัญหาจริยธรรมในสังคมไทย

ปัญหา คือ คนในสังคมขาดศีลธรรม ผิดศีลห้ามากขึ้น ก่อให้เกิดความไม่ซื่อสัตย์ ประทุษร้ายกันง่าย ไม่มี เหตุผลใช้อารมณ์เป็นใหญ่ ขาดความสามัคคีสามานฉันท์ ไม่รู้จักเคารพในสิทธิผู้อื่น ไม่พร้อมรับฟังความคิดเห็นของ ผู้อื่น ไม่มีความมั่นใจในตนเอง ไม่รู้จักรับผิดชอบเสียสละ ไม่รู้จักใช้ปัญญาในการยับยั้งชั่งใจและเห็นแก่ตัว ไม่เห็น คุณค่าความสำคัญของคำสอนพระพุทธศาสนา จากการศึกษางานวิจัยของ อมร อำไพรุ่งเรือง (2554) ได้ศึกษา พฤติกรรมการศึกษาและการล่วงละเมิดศีล 5 ของพุทธศาสนิกชน กรุงเทพมหานคร พบว่า ทักษะคติที่มีต่อการรักษา และการล่วงละเมิดศีล 5 เห็นด้วยมากที่สุด ได้แก่ การปฏิบัติหน้าที่ด้วยความไม่ซื่อสัตย์ก่อให้เกิดความไม่ก้าวหน้าใน

หน้าที่การงาน และไม่เห็นด้วยมากที่สุด คือ การฆ่าสัตว์เป็นการกีฬาที่นาตื่นเต้น และส่วนใหญ่ละเมียดศีล 5 มีการฆ่าสัตว์ หยิบพ่อแม่ไปใช้โดยไม่บอกกล่าว มีเพศสัมพันธ์กับคู่อริของตนก่อนแต่งงาน โกหกพ่อแม่ ดื่มแอลกอฮอล์ จะรักษาอย่างเคร่งครัดก็ต่อเมื่อเข้ากรรมฐาน และส่วนน้อยที่ไม่เคยรักษาศีลเลย สถานที่ที่เหมาะสมกับการรักษาศีลคือ วัดมากที่สุด รองลงมาคือที่บ้าน และที่ทำงานตามลำดับ ปัญหาที่ทำให้คนไทยไม่สามารถรักษาศีล 5 ได้ เป็นเพราะสังคมมีการเปลี่ยนแปลงมีความเจริญก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยีอย่างรวดเร็ว ไม่สนใจหลักคำสอนทางด้านศาสนา และความอยากได้อะไรก็มีความไม่รู้จักพอของมนุษย์ จากงานวิจัยของ พระมหาสำรวย ญาณส่วโร (พินดอน) (2542) กล่าวไว้ว่า ปัญหาที่มีต่อสังคมไทยมากในปัจจุบัน ก็คือปัญหาสิ่งเสพติดที่ระบาดอยู่ในสังคมไทย เป็นเพราะขาดหลักธรรมข้อปฏิบัติสำหรับมนุษย์ อันเรียกว่าศีลนั้นโดยเฉพาะศีลข้อที่ 5 ซึ่งถือว่ามีค่ามากที่สุดซึ่งว่าด้วยเรื่องสุราเมรัยและของเมา โดยเห็นโทษว่าสุราเมรัยและของเมาเป็นสิ่งที่มึนเมา เป็นข้อห้ามโดยส่วนตัวเป็นพิษร้ายแก่สังคมมีโทษทำลายสุขภาพกายและสุขภาพจิต

ความสำเร็จของการพัฒนาประเทศไทยในช่วง 50 ปีที่ผ่านมา สิ่งที่มาพร้อมกับความสำเร็จย่อมมีความไม่สำเร็จตามมาด้วย เจริญมีสองด้านเสมอ นั่นคือปัญหาและกำลังพอกพูนเพิ่มยิ่งขึ้นจะกลายเป็นปัญหาใหญ่ของสังคมไทยในยุคโลกาภิวัตน์ นั่นคือ ปัญหาสังคมสามารถสรุปเป็นข้อความสั้นที่นึกคิดว่า "เศรษฐกิจก้าวหน้า สังคมมีปัญหา การพัฒนาไม่ยั่งยืน" (พรพรรณ อาทิตยตั้ง, 2555) แสดงให้เห็นว่าความเจริญทางด้านวัตถุมากเท่าใด สภาพทางด้านจิตใจกลับเสื่อมถอยลง จิตใจคนสันสน คนขาดที่พึ่งทางใจ ครอบครัวอ่อนแอ สภาพสังคมหมู่บ้านที่เคยเข้มแข็งตกอยู่ในสภาพเดียวกัน พอจะสรุปเป็นประเด็นสั้น ๆ ได้ดังนี้ ประเทศไทยมีความเจริญทางด้านวัตถุไปอย่างรวดเร็ว ไม่ว่าจะเป็นบ้านเมือง ถนนหนทาง การใช้เทคโนโลยี ความเจริญทางด้านเศรษฐกิจ จนทำให้ค่านิยมและสังคมไทยได้เปลี่ยนแปลงไปอย่างชัดเจนหลายประการ เช่น นิยมวัตถุจนเกินไป นิยมความหรูหราฟุ่มเฟือย ยกย่องคนรวยโดยไม่คำนึงถึงจะร่ำรวยมาได้โดยวิธีใด เกิดการแข่งขันเอาเปรียบ ไม่คำนึงถึงคุณธรรม จริยธรรม ไม่มีคุณธรรม สภาพความเหลื่อมล้ำในสังคม สภาพความยากจนแค้นแค้นของคนไทยในชนบทยังมี และสภาพเสื่อมโทรมทางสังคม อันเกิดจากความเสื่อมทางจิตใจมีมากขึ้น จะเห็นได้จากปัญหายาเสพติด โสเภณี โรคเอดส์และปัญหาอื่น ๆ รวมถึงการละเลยด้านศาสนา และประเพณีอันดีงามแต่เก่าก่อนจนทำให้เกิดความเสื่อมทางด้านจิตใจ

พุทธจริยธรรมที่สำคัญที่สังคมไทยต้องการ

วคิน อินทสระ (2529, น. 226) ได้ให้ความหมาย จริยธรรม หมายถึง ความประพฤติ การกระทำและความคิดที่ถูกต้องเหมาะสม เว้นสิ่งที่ควรเว้นกระทำในสิ่งที่ควรกระทำด้วยความฉลาดรอบรู้ รอบคอบรู้เหตุรู้ผล ถูกต้องตามกาลเทศะและบุคคล เพราะฉะนั้นการเสริมสร้างพุทธจริยธรรมที่สำคัญให้คนไทยเกิดปัญญา ซึ่งมีสองปัจจัยที่จะทำให้เกิดการเสริมสร้างพุทธจริยธรรมให้เกิดขึ้นประกอบด้วยปัจจัยที่จะให้เกิดสัมมาทิฐิ ตามที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้ คือ ปรโตโฆสะ สิ่งแวดล้อมต้องดี เช่น การสั่งสอน แนะนำการถ่ายทอดการโฆษณาการค้า บอกเล่าข่าวสารข้อเขียนคำชี้แจงอธิบายการเรียนรู้จากผู้อื่นในที่นี้เอาเฉพาะส่วนที่ดั่งามถูกต้องเฉพาะอย่างยิ่งการรับฟังธรรมความรู้หรือคำแนะนำจากบุคคลที่เป็นกัลยาณมิตร โยนิโสมนสิการ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), 2555, น. 563) การทำในใจโดยแยบคาย การใช้ความคิดถูกวิธีความรู้จักคิดคิดเป็นหรือคิดอย่างมีระเบียบ การรู้จักมองรู้จักพิจารณาสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริงและโดยวิธีคิดหาเหตุผลสืบค้น สืบสาวให้ตลอดสายแยกแยะสิ่งนั้นหรือปัญหานั้นออกให้เห็นตามสภาวะและตามความสัมพันธ์แห่งเหตุปัจจัยโดยไม่เอาความรู้สึกด้วยตัณหาอุปาทานของตนเข้าจับ เรียกว่าวิธีแห่งปัญญา

พุทธจริยธรรมหรือจริยธรรมสำหรับเสริมสร้างคนในสังคมไทยอย่างเร่งด่วนให้เป็นคนมีศีลธรรม คือ มีความประพฤติดีประพฤติชอบ 3 ประการ กายสุจริต ความสุจริตกาย ทำสิ่งที่ดั่งามถูกต้อง ประพฤติชอบด้วยกาย วชิสุจริต ความสุจริตทางวาจา พูดสิ่งที่ดั่งามถูกต้อง ประพฤติชอบด้วยวาจา มโนสุจริต ความสุจริตทางใจ คิดสิ่งที่ดั่งามถูกต้อง ประพฤติชอบด้วยใจ ประพฤติปฏิบัติให้ถูกต้องตามทางแห่งศีล 5 ประการ ศีล 5 เรียกว่า อคาริยวินัย คือ ข้อปฏิบัติสำหรับฝึกหัดกายและวาจาของผู้ครองเรือน

ทานรวมศีล 5 จำนวน 4 ข้อ คือ ปาณาติบาตา เวรมณี เจตนางดเว้นจากทำชีวิตสัตว์ให้ตกลงไป อทินนาทานา เวรมณี เจตนางดเว้นจากการถือเอาสิ่งของที่เจ้าของมิได้ให้ กาเมสุมิจฉาจารา เวรมณี เจตนางดเว้นจากประพฤติผิดในกาม มุสาวาทา เวรมณี เจตนางดเว้นจากกล่าวเท็จ ไวในกุศลกรรมบถ 10 ประการ (อง ปยุต-ฉก. (ไทย) 14/86-87/98-99/407)

ดังนั้นหลักมนุษยธรรม คือ หลักปฏิบัติของมนุษย์ หรือทำให้เกิดเป็นมนุษย์อย่างสมบูรณ์ คือ เป็นสัตว์บุรุษ ดังข้อความที่พระพุทธเจ้าตรัสพอสรรูปได้ว่า บุคคลเป็นผู้ละเว้นขาดจากการฆ่าสัตว์เป็นผู้ละเว้นขาดจากการลักทรัพย์ เป็นผู้ละเว้นขาดจากการประพฤติผิดในกาม เป็นผู้เว้นขาดจากการเสพของมีนเมาคือสุราและเมรัยอันเป็นเหตุแห่งความประมาท ย่อมเสวยสุขโสมนัสในปัจจุบัน (ม.อ. (ไทย) 14/253/299-300) สัตบุรุษในโลกนี้เป็นผู้เว้นขาดจากการฆ่าสัตว์ เว้นขาดจากการลักทรัพย์ เว้นขาดจากการประพฤติผิดในกาม (ม.อ. (ไทย) 14/92/108,377/426)

ในการศึกษาอบรมจริยธรรมจึงมีวัตถุประสงค์มุ่งหมายที่ ประโตโฆสะ ประกอบด้วยสิ่งแวดล้อมที่ดี ด้วยหลักที่ว่ากรรมกัลยาณมิตร ส่วนปัจจัยที่ 2 โยนิโสมนสิการ การใช้ปัญญา ซึ่งจะต้องพิจารณาว่าควรใช้ความคิดให้ถูกต้อง ความเป็นกัลยาณมิตรตาเป็นองค์ประกอบภายนอกและโยนิโสมนสิการเป็นองค์ประกอบภายใน การเสริมสร้างพุทธจริยธรรมต้องอาศัยการส่งเสริมการนำหลักธรรมข้างต้นไปใช้ให้เกิดผลจริง ๆ ซึ่งบางชุมชนก็นำไปประยุกต์ใช้จนเกิดผลก็มี เช่น โรงเรียนดอยจี้ อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่ ได้นำหลักพุทธธรรมไปใช้ในการเรียนการสอนอย่างเป็นรูปธรรม สอนให้รู้จักความเป็นมนุษย์ก่อน แล้วค่อยเติมวิชาการเข้าไป คือ ต้องดี มีคุณธรรม และเก่งด้วย

การเสริมสร้างพุทธจริยธรรมในชุมชนต้นแบบ

ผู้เขียนขออัญเชิญพระบรมราชาบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ที่ได้ตรัสไว้ในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยเมื่อวันพฤหัสบดีที่ 12 กรกฎาคม พ.ศ. 2533 ที่ได้ตรัสไว้เกี่ยวกับจริยธรรมในด้าน ความประพฤติปฏิบัติของนักศึกษาว่า “ความเป็นบัณฑิตนอกจากจะหมายถึงรู้ที่ความรู้และความฉลาดสามารถของบุคคลในการใช้วิทยาการให้เกิดประโยชน์แล้วยังสังเกตทราบได้ว่าการกระทำคำพูดและความคิดอีกทางหนึ่งบังเกิดขึ้นเมื่อจะกระทำจะพูดหรือจะยึดยอมพยายามทำให้ดีพูดให้ดีคิดให้ดีเสมอถ้าไม่ดีหมายถึงทำด้วยความตั้งใจและจริงใจให้เป็นการสร้างสรรค์อย่างแท้จริงไม่ว่าจะเป็นงานเล็กหรืองานใหญ่ก็พยายามทำอย่างดีที่สุดเพื่อให้บรรลุเป้าหมายและประโยชน์ของการที่งานนั้นโดยครบถ้วน ไม่ทำโดยเพทุบายหรือมีเจตนาไม่บริสุทธิ์แอบแฝง การพูดให้ดีหมายถึงการกล่าววาจาชอบให้เกิดประโยชน์ เช่น กล่าวในสิ่งที่จะก่อให้เกิดความรู้ความฉลาดความเจริญความดีความสามัคคีปรองดอง ไม่กล่าวในสิ่งที่ไม่รู้จักจริง สิ่งที่จะก่อให้เกิดความสับสนหรือที่ทำลายความดีงามความเจริญมั่นคง การคิดให้ดีนั้นหมายถึงการคิดด้วยสติด้วยความมีสติตั้งมั่นเป็นกลางไม่ถูกเหนี่ยวนำด้วยอคติถูกต้องด้วยหลักวิชาเหตุผลความเป็นจริงและศีลธรรมจริยธรรมเป็นพื้นฐานเครื่องวินิจฉัยเพื่อให้เกิดความคิดนั้นปราศจากพิษภัยเป็นคุณเป็นประโยชน์แท้จริง”

การปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมให้กับเยาวชนโดยผ่านกระบวนการการศึกษาและศาสนาเพื่อสร้างฐานความรู้คู่ คุณธรรมหรือจริยธรรมตามแนวพระราชพระบรมราชาบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ที่ได้ตรัสไว้เกี่ยวกับศาสนาว่า “คนเราต้องมีศาสนาคือความคิดหรือสิ่งที่คิดประจำใจอันเป็นแนวทางปฏิบัติในใจประจำตัวและต้องมีการศึกษาคือความรู้ต่าง ๆ ทั้งในด้านจิตใจทั้งในด้านวัตถุเพื่อประกอบกับตัวเพื่อที่จะมีชีวิตอยู่ได้ทั้งสองอย่างเป็นสิ่งสำคัญและเป็นสิ่งที่แยกกันไม่ได้” (สมุท ตันติเวชกุล, 2549, น. 250) ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ สมสุข นิธิอุทัย (2555) ได้ศึกษาเรื่อง “การพัฒนาเยาวชนตามแนวพุทธในสังคมไทย” ผลการวิจัยพบว่า จุดเริ่มต้นของการพัฒนาของเยาวชนตามแนวพุทธ คือ สัมมาทิฐิ การส่งเสริมคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของเยาวชนโดยใช้หลักไตรสิกขา ควรสร้างเสริมให้เยาวชนที่จะเป็นอนาคตของชาติต่อไปคือ 1) ไม่เบียดเบียนตนเอง 2) ไม่เบียดเบียนผู้อื่น 3) รับผิดชอบต่อหน้าที่ 4) พัฒนาตนเองและช่วยพัฒนาผู้อื่นและสังคม และการส่งเสริมคุณลักษณะที่พึงประสงค์ในการพัฒนาเยาวชนให้เกิดขึ้นด้วยการพัฒนาวินัยในตน การพัฒนาวุฒิภาวะทางอารมณ์ การพัฒนาความสามารถในการคิด โดยร่วมกับสถาบันทางสังคมมีส่วนในการอบรมสั่งสอนและเป็นแบบอย่างให้แก่เยาวชนเพื่อให้เกิดพฤติกรรมที่พึงปรารถนาของสังคมต่อไป ดังคำกล่าวที่ว่าปลูกพืชต้องเตรียมดิน จะกินก็เตรียมอาหาร จะพัฒนาชาติบ้านเมืองต้องพัฒนาคนก่อนเป็นอันดับแรก ถ้าชาติใดไม่มีจริยธรรมไม่มีกฎเกณฑ์ทางศีลธรรมใครอยากทำอะไรก็ทำไปตามความพอใจของตน ไม่มีเครื่องยึดเหนี่ยวเป็นแนวทางปฏิบัติบ้านเมืองนั้นเรียกว่าบ้านป่าเมืองเถื่อน ประชาชนที่อาศัยอยู่ในชุมชนนั้นต้องมีการฝึกฝนอบรมและมีแนวทางการดำเนินชีวิตที่ถูกต้องซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต) (2553, น. 57) ได้กล่าวว่าจริยธรรม คือ หลักการดำเนินชีวิตประกอบด้วยธรรมที่เป็นข้อประพฤติปฏิบัติศีลธรรมหรือกฎศีลธรรม จริยธรรม อันประเสริฐเรียกว่า

พรหมจรรย์แปลว่าความประพฤติอันประเสริฐหรือการดำเนินชีวิตอย่างประเสริฐหรือศีล สมาธิ ปัญญา ซึ่งเป็นหลักพุทธจริยธรรมที่ควรส่งเสริมให้เกิดขึ้นทุกองค์กรในประเทศไทย

ประเทศไทยมีพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่มีคนนับถือมากแต่ขาดศูนย์กลางการเรียนรู้พระพุทธศาสนาที่สอนคนไทยให้มีศรัทธาประกอบด้วยปัญญาไม่ให้มีศรัทธาเพียงอย่างเดียว แต่มีสิ่งที่สำคัญที่สุดคือ ผู้นำสาระธรรมไปบอกกล่าวประชาชนนี้สำคัญก็คือพระสงฆ์นั่นเอง ต้องมีคุณภาพต้องเข้าใจหลักธรรมวินัยทางพุทธศาสนาอย่างลึกซึ้ง ต้องมีคุณสมบัติบางประการ เช่น อดทนต่อความยากลำบาก ไม่มกมากในลาภผล มุ่งบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์แก่พุทธศาสนิกชน ดำรงตนในยุติธรรม กระทำการด้วยปัญญา รักษาความไม่ประมาทเสมอชีวิตตั้งมั่นวัดเป็นศูนย์กลางของชุมชนควรที่จะสร้างศูนย์เรียนรู้ขึ้นให้พุทธศาสนิกชนเข้าใจ เข้าถึงหลักธรรมของพระพุทธเจ้าและนำไปปฏิบัติได้เองซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระมหาสุทิตย์ อาภากร (2558) ได้ศึกษาเรื่อง รูปแบบการเสริมสร้างสุขภาวะและการเรียนรู้ของสังคมตามแนวพระพุทธศาสนา ผลการวิจัยพบว่า การบูรณาการหลักการทางพระพุทธศาสนากับการพัฒนาสังคมไทยปัจจุบัน มีแนวคิดและวิธีการเสริมสร้างสุขภาวะและการเรียนรู้ของสังคมเชิงพุทธ สามารถนำไปสู่การพัฒนาด้านสิ่งแวดล้อม ด้านพฤติกรรมสุขภาวะเชิงสร้างสรรค์ การพัฒนาจิตใจ ปัญญา และการสร้างพลังทางสังคมได้ สามารถพัฒนาบุคคลและสังคมตามหลัก “ภาวนา 4” คือ ประการที่หนึ่ง กายภาวนา มุ่งเน้นการพัฒนา กาย การฝึกอบรมกายให้รู้จักเป็นระบบ ระเบียบ และส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาตนเอง รวมทั้งเข้าใจระบบความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพให้เกิดความยั่งยืน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ วศิน อินทสระ (2541, น. 11-12) กล่าวว่าพุทธจริยศาสตร์เป็นหลักเกณฑ์ทางจริยธรรม ซึ่งท่านผู้รู้มีพระพุทธเจ้าเป็นต้น ได้ทรงวางไว้เพื่อเป็นมาตรฐานความประพฤติของมนุษย์ ตั้งแต่เบื้องต้น ท่ามกลางและระดับสูง เพื่อให้มนุษย์ดำเนินชีวิตอันดีงามตามอุดมคติเท่าที่มนุษย์จะขึ้นให้ถึงได้ ให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์มีสติปัญญา มีความสุขอันสมบูรณ์ที่สุด เพื่อขึ้นให้ถึงความดีงามอันสูงสุดนั้น ต้องมีแนวทางปฏิบัติ คือเป็นการสร้างเหตุบรรลผล ถ้าต้องการผลอันสูงสุดก็ต้องสร้างเหตุให้สมควรกัน พุทธศาสนาเป็นกรรมวาตะ กิริยวาตะ

โลกปัจจุบันเป็นโลกยุคโลกาภิวัตน์ เป็นโลกไร้พรมแดนทางด้านข้อมูลข่าวสาร เป็นการพัฒนาโลกด้วยระบบคิดแบบวิทยาศาสตร์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเทศไทยได้บรรลุเรื่องการพัฒนาทุนมนุษย์ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ โดยเฉพาะอย่างการพัฒนาโดยเอาพุทธศาสนาเป็นฐาน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ วันชัย สุขตาม (2555) ได้ศึกษาเรื่องการพัฒนาทุนมนุษย์วิถีพุทธในยุคโลกาภิวัตน์ พบว่า พุทธวิธีในการพัฒนาทุนมนุษย์ตามหลักพุทธศาสนามีจุดมุ่งหมายที่จะจัดการคนให้เป็นคนเก่งและคนดี (วิชาจรณสัมปโน) คือมีชีวิตอันประเสริฐมีปัญญารู้ตามความเป็นจริง พัฒนาตนเองให้มีภูมิคุ้มกันที่ดีกว่าเดิม พุทธธรรมเป็นหลักการพัฒนาคนในสังคม (ศีล) การพัฒนาจิตใจให้มีสุขภาพจิตดี เรียกว่ามีสุขภาพทางจิต (สมาธิ) และการพัฒนาไปสู่ระดับการเข้าถึงสังขธรรม (ปัญญา) ได้มีการนำหลักพุทธธรรมมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตให้สอดคล้องกับสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป มีงานวิจัยของ พระครูปลัดสุวัฒนเมธากุล (ชัยยันต์ สิบกระพันธุ์) (2555) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง บูรณาการหลักพุทธจริยศาสตร์ในการดำเนินชีวิตของคนไทยในสังคมปัจจุบัน ผลการวิจัยพบว่า การบูรณาการหลักพุทธจริยศาสตร์ ในการดำเนินชีวิตของคนไทยในสังคมปัจจุบันสามารถทำได้โดยนำหลักการระดับต้นมาบูรณาการกับการดำเนินชีวิตของคนบุคคลทั่วไปได้แก่ประชาชนทั่วไป หลักการระดับกลางมาบูรณาการกับการดำเนินชีวิตของกลุ่มผู้ปฏิบัติธรรมและนำหลักการระดับสูงสุดมาบูรณาการการดำเนินชีวิต ได้แก่ พระภิกษุและสามเณร และองค์ความรู้ใหม่เกี่ยวกับรูปแบบการบูรณาการหลักพุทธจริยศาสตร์ในการดำเนินชีวิตของคนไทยในปัจจุบันได้แก่ free model เป็นหลักการที่เกิดจากการบูรณาการหลักพุทธศาสตร์ให้สอดคล้องกับการดำเนินชีวิตของคนไทยในปัจจุบัน เข้ากับทุกสาขาอาชีพเมื่อนำไปบูรณาการและสามารถแก้ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชีวิตให้เบาบางลง

การเสริมสร้างพุทธจริยธรรมให้เกิดขึ้นในสังคมต้องอาศัยหลายฝ่ายร่วมมือกัน เพราะเมื่อชุมชนเข้มแข็งนำไปสู่ความเข้มแข็งของสังคม และประเทศชาติต่อไป ในบางพื้นที่ได้มีการสร้างรูปแบบชุมชนต้นแบบแห่งการประยุกต์ใช้หลักพุทธจริยธรรม ชุมชนที่น้อมนำเอาหลักการทางพุทธศาสนาไปใช้ได้อย่างเป็นรูปธรรม เป็นการยืนยันได้ว่าหลักการทางพุทธศาสนานั้นไม่ใช่เพียงแค่การพูดลอย ๆ หรืออยู่ในตู้คัมภีร์ล็อกกุญแจไว้อย่างดี มองเป็นของศักดิ์สิทธิ์ที่จับต้องไม่ได้ แต่ที่จริงแล้วคำสอนพระพุทธเจ้าเป็นหลักการปฏิบัติที่อยู่ในชีวิต เพราะพระพุทธองค์ทรงประยุกต์หลักธรรมมาจากชีวิต ชีวิตนั้นใช้ชีวิตให้ซับซ้อนก็ซับซ้อน ใช้ชีวิตไม่ให้ซับซ้อนก็ไม่ซับซ้อน เพราะหลักการทางพุทธศาสนาสอนให้ใช้ชีวิตให้ง่ายที่สุด มีตัวอย่างที่เห็นได้ชัดคือ หลวงพ่อพุทธทาสภิกขุ ที่สอนให้พุทธศาสนิกชนอยู่แบบเรียบง่าย เมื่омองย้อนกลับไปครั้งพุทธกาล ก็คือศาสนาพุทธ พระพุทธเจ้าทรงใช้ชีวิตแบบเรียบง่าย

ที่สุด เป็นบุคคลตัวอย่าง ซึ่งชุมชนต้นแบบแห่งการน้อมนำหลักการทางพุทธศาสนามาใช้คือ ชุมชนพระบาทห้วยต้ม อำเภอเถิน จังหวัดลำพูน และที่สำคัญคือ วัดพระบาทห้วยต้ม เป็นวัดที่ใหญ่ที่สุดของอำเภอเถิน เป็นวัดประจำหมู่บ้าน ชาวเขา โดยในปี พ.ศ. 2514 มีชาวปกากะญออพยพมาจากแม่ต๋น อำเภอแม่ระมาด จังหวัดตาก เข้ามาอาศัยอยู่ใกล้วัดพระบาทห้วยต้ม จำนวน 13 ครอบครัว เนื่องจากเลื่อมใสในหลักคำสอนทาง พุทธศาสนาของหลวงปู่ครูบาชัยยะวงศาพัฒนา (ครูบาวงศ์) ที่สอนให้ทำบุญถือศีลปฏิบัติธรรม นานวันเข้าก็มีกลุ่มชาวปกากะญอ อพยพเข้ามาอยู่เพิ่มขึ้นเรื่อยๆ ส่วนใหญ่มาจากตาก เชียงใหม่ และแม่ฮ่องสอน ถึงแม้ว่าหลวงปู่ครูบาวงศ์จะมรณภาพไปแล้ว แต่ว่าทุกวันนี้ ชาว ปกากะญอที่อาศัยอยู่

ในชุมชนบ้านพระบาทห้วยต้มทุกคนก็ยังนับถือและยึดถือปฏิบัติแต่สิ่งที่ตั้งงามที่หลวงปู่ฯ สั่งสอนไว้เสมอ จึงทำให้ที่นี่ยังคงเป็นชุมชนแห่งพระพุทธศาสนาที่ผู้มาเยือนได้จะได้สัมผัสความงดงามของวิถีชีวิตชาวปกากะญอที่มีต่อพระพุทธศาสนาผ่านชุมชนคุณธรรมที่เข้มแข็ง งานบุญที่สำคัญ ได้แก่ บุญประเพณีเปลี่ยนผ้าครองสรีระร่างครูบาชัยยะวงศาพัฒนา สำหรับปี 2559 ขึ้นปีที่ 16 โดยจะจัดขึ้นระหว่างวันที่ 16 - 17 พฤษภาคม ของทุกปี ตามวันมรณภาพของท่านในวันที่ 17 พ.ศ. 2543 ซึ่งตรงกับวันวิสาขบูชา แต่ปัจจุบันสรีระศพ ของหลวงปู่ฯไม่มีการนำเปื่อยจึงเป็นที่เลื่อมใสศรัทธา ครูบาชัยยะวงศาพัฒนา เป็นผู้ที่มีความสำคัญทางพระพุทธศาสนา ที่ชาวเขาเผ่าปกากะญอ ใน ตำบล นาทราย และทั่วภาคเหนือตอนบน รวมทั้ง พุทธศาสนิกชนจากจังหวัด ไกล่เคียง และกรุงเทพฯ ให้ความเคารพยิ่ง ท่านได้สร้างศาสนวัตถุ ศาสนสถานไว้มากมาย เช่น วัดพระบาทห้วยต้ม พระมหาธาตุเจดีย์ศรีเวียงชัย นอกจากนี้ยัง เผยแพร่คำสอนทางพระพุทธศาสนาให้แก่ชาวบ้าน และสอน ให้ชาวบ้านเลิกฆ่าสัตว์ ชาวบ้านชุมชนพระบาทห้วยต้ม ไม่ทานเนื้อสัตว์กันทั้งหมู่บ้านมาจน ถึงปัจจุบัน และเป็นผู้ริเริ่มหมู่บ้านรักษาศีล 5 แห่งแรกของประเทศไทย จนกระทั่งได้ถือเป็นแนวปฏิบัติอยู่ในปัจจุบันทั่วประเทศขณะนี้ ดังนั้น ในทุกปีเมื่อถึงวันครบรอบการมรณภาพจะมีการทำบุญพิธีเปลี่ยนผ้า ห่มสรีระร่างศพ ของหลวงปู่ครูบาฯ เพื่อให้ศิษยานุศิษย์ได้แสดงออกซึ่งความเคารพศรัทธา และกตัญญูและทำบุญถวายเป็นพระราชกุศลแด่พระเจ้าอยู่หัว (ศูนย์ข้อมูลการท่องเที่ยว ไปด้วยกันท่องเที่ยว, 2560)

ณ วัดพระบาทห้วยต้ม ชาวบ้านชุมชนพระบาทห้วยต้มมีความศรัทธาในเรื่องพุทธศาสนามาก และรับประทานมังสวิรัตินี้ทั้งหมู่บ้าน ทุกเช้าชาวบ้านจะไปทำบุญใส่บาตร ที่วัดพระบาทห้วยต้ม ซึ่งเป็นวัดประจำหมู่บ้านและใหญ่ที่สุดใน อำเภอเถิน กฎของการเข้ามาเยี่ยมขมวัดพระบาทห้วยต้มและชุมชนพระบาทห้วยต้มนั้นคือ ห้ามรับประทานเนื้อสัตว์ และไม่นำเนื้อสัตว์เข้ามาในหมู่บ้าน ชาวบ้านจะไม่เลี้ยงสัตว์เพื่อเป็นอาหาร จะเลี้ยงเฉพาะสัตว์เลี้ยง เช่น สุนัข หรือแมวเท่านั้น และในช่วงวันพระชาวบ้านจะนำผักผลไม้มาเตรียมถวายสังฆทานผักกันที่วัด ซึ่งเป็นประเพณีที่ชาวบ้านได้ยึดถือปฏิบัติกันมาอย่างยาวนาน และเริ่มมีความนิยมมากขึ้นในสมัยหลวงปู่ครูบาชัย ยะวงศาพัฒนามาเป็นเจ้าอาวาส ท่านเป็นพระนักพัฒนาที่ชาวล้านนาเคารพศรัทธาเป็นอย่างยิ่ง ชาวเขาเผ่าปกากะญอจึงมีวิถีวัฒนธรรมตามรอยหลวงปู่ครูบาชัยยะวงศาพัฒนา อย่างเช่น การกินมังสวิรัตินี้ ก็เพราะว่าหลวงปู่ครูบาฯ สอนว่าถ้าเราเบียดเบียนสัตว์ ต่อไปสัตว์ก็จะมาเบียดเบียนเรา โรคภัยไข้เจ็บก็จะตามมา ถ้าเรากินมังสวิรัตินี้ไม่ได้เบียดเบียนใคร ชาวบ้านจึงกินมังสวิรัตินี้ และยึดถือปฏิบัติสิ่งดีงามที่หลวงปู่ครูบาฯ สั่งสอนไว้ตลอดจนวันนี้ คำสอนนี้สอดคล้องกับประวัติความเป็นมาของพระบาทห้วยต้ม ในสมัยพุทธกาลมีอยู่ว่า มีชาวลัวะ 2 คน ชื่อ นายแก้วมาเมืองและนายพญา พร้อมกับพรานล่าเนื้อ 8 คน มาจากเมืองเถิน เข้าป่าล่าสัตว์ ได้มาพบพระพุทธเจ้าซึ่งเสด็จมาโปรดบริเวณนี้ จึงนำเนื้อสดที่ล่ามาได้ถวายแด่พระพุทธเจ้า แต่พระพุทธเจ้าไม่ฉันเนื้อ พวกเขาจึงนำข้าวและผักไป ต้มที่ข้างห้วย พอสุกแล้วจึงนำมาใส่บาตร เมื่อฉันเสร็จแล้วพระพุทธเจ้าจึงเทศโปรดเมตตาให้พวกลัวะและพรานทั้ง 8 คนฟัง จนเกิดศรัทธาขึ้น จึงขออาราธนาพระพุทธเจ้าเหยียบหินให้เป็นรอยพระพุทธรูปประดิษฐานไว้ให้เป็นที่สักการบูชาของพุทธบริษัทสืบไป

ดังนั้น วัดพระบาทห้วยต้มปัจจุบันเป็นสถานที่ท่องเที่ยวเชิงศาสนสถานที่เหมาะสมแก่การทำบุญและเรียนรู้ชุมชนคุณธรรมของชาวปกากะญอที่น่าประทับใจ นักท่องเที่ยวที่ชื่นชอบการเที่ยวแบบ โลฟสไตล์ (Lifestyles) จะได้สัมผัส ได้เรียนรู้ความเป็นอยู่และสัมผัสความดีงามของวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของ “ชาวปกากะญอ” ในชุมชนพระบาทห้วยต้ม ที่มีความศรัทธาในพระพุทธศาสนาอย่างแรงกล้า

สรุป

การเสริมสร้างพุทธจริยธรรมที่สำคัญของสังคมไทยความเข้มแข็งของชุมชนเครื่องมือชี้วัดในการพัฒนาสังคมไทยอย่างแท้จริงโดยเอาพุทธศาสนาเป็นฐานในการเสริมสร้างสังคมให้เข้มแข็งด้วยหลักธรรมทางพุทธศาสนา ทุกคนต้องร่วมมือร่วมใจกันเพื่อสร้างความตระหนักในการน้อมนำเอาหลักการทางพุทธศาสนามาใช้ให้เกิดผลมากที่สุด ทรัพยากรที่สำคัญที่สุดคือคน และการพัฒนาที่สำคัญที่สุด คือการพัฒนาคนให้มีคุณภาพ พุทธจริยธรรมที่สำคัญที่สังคมไทยต้องเร่งพัฒนาให้เกิดขึ้น คือการเสริมสร้างคุณธรรมบท 10 ด้วยการดำเนินการเช่นการจัดตั้งหมู่บ้านรักษาศีล 5 สร้างเป็นชุมชนต้นแบบการพัฒนาชุมชนให้เกิดความเข้มแข็ง ให้คนในชุมชน สังคมนั้นมีศีลธรรม มีมนุษยธรรม ที่เรียกได้ว่าเป็นอารยชน มีสุจริตทั้งความประพฤติดีประพฤติดชอบ 3 ประการ กายสุจริต วาจาสุจริต มโนสุจริต ดำรงตนมั่นอยู่ในหลักการทางพุทธศาสนา คือ ละชั่ว ทำความดี ผูกฝนตนเองให้เกิดปัญญา ทำจิตใจให้ผ่องใส ย่อมส่งผลดีต่อการพัฒนาชุมชน สังคม และประเทศชาติให้เกิดความยั่งยืนต่อไป

ต้นแบบที่ดีของการสร้างเสริมด้วยพุทธจริยธรรม ต้นแบบการประยุกต์หลักพุทธจริยธรรมที่เห็นได้ชัด ในชุมชนบ้านพระบาทห้วยต้มทุกคนนับถือและยึดถือปฏิบัติแต่สิ่งที่ดีงามที่ครูบาชัยวงศาพัฒนา สังกสอนไว้เสมอ จึงทำให้สถานที่แห่งนี้ยังคงเป็นชุมชนแห่งพระพุทธศาสนาที่ผู้มาเยือนได้จะได้สัมผัสความงดงามของวิถีชีวิตชาวปกากะญอที่มีต่อพระพุทธศาสนาผ่านชุมชนคุณธรรมที่เข้มแข็ง และเป็นผู้ริเริ่มหมู่บ้านรักษาศีล 5 แห่งแรกของประเทศไทย เป็นการเสริมสร้างและพัฒนาศักยภาพทุนมนุษย์ การบริหารจัดการในภาครัฐ การป้องกันการทุจริต ประพฤติมิชอบ และธรรมาภิบาลในสังคมไทย ปัจจุบันวัดพระบาทห้วยต้มเป็นสถานที่ท่องเที่ยวเชิงศาสนสถานที่เหมาะสมแก่การทำบุญและเรียนรู้ชุมชนคุณธรรมของชาวปกากะญอ ที่น่าประทับใจ นักท่องเที่ยวจะได้สัมผัส ได้เรียนรู้ความเป็นอยู่และสัมผัสความดีงามของวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของ “ชาวปกากะญอที่ปฏิบัติตามแนวศีลธรรมของพระพุทธศาสนา” ในชุมชนพระบาทห้วยต้ม ที่ยังมีความศรัทธาในพระพุทธศาสนาอย่างแรงกล้าและปฏิบัติให้เห็นอย่างเป็นรูปธรรม

เอกสารอ้างอิง

- มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พรพรรณ อาทิตย์ตั้ง. (2555). *สภาพปัญหาสังคม*. สืบค้น 28 มกราคม 2561, จาก <http://luck507.blogspot.com/2012/07/blog-post.html>
- พระครูปลัดสุวัฒนเมธากุล (ชัยยันต์ สืบกระพันธุ์). (2555). *บูรณาการหลักพุทธจริยศาสตร์ในการดำเนินชีวิตของคนไทยในสังคมปัจจุบัน*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทศึกษาศาสตร์, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย).
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต). (2553). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลศัพท์* (พิมพ์ครั้งที่ 15). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์สหธรรมิกจำกัด.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต). (2555). *พุทธธรรมฉบับปรับขยาย* (พิมพ์ครั้งที่ 35). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์เพ็ทแอนด์โฮม.
- พระมหาสุทิตย์ อาภากร, (2558). *รูปแบบการเสริมสร้างสุขภาวะและการเรียนรู้ของสังคมตามแนวพระพุทธศาสนา*. *วารสาร Veridian E Journal* ๗ สาขามนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และศิลปะ, 8(1), 958-971.
- พระมหาสำรวย ญาณส่วโร (พินดอน). (2542). *การศึกษาเรื่องผลกระทบจากการล่วงละเมิดศีลข้อที่ 5 ที่มีต่อสังคมไทย*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทศึกษาศาสตร์, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย).
- วศิน อินทสระ. (2529). *แนวทางพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักพระพุทธศาสนา เล่ม 1*. กรุงเทพฯ: บรรณาการ.
- วศิน อินทสระ. (2541). *พุทธจริยศาสตร์*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ทองกวาว.
- วันชัย สุขตาม. (2555). *การพัฒนาทุนมนุษย์วิถีพุทธในยุคโลกาภิวัตน์*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทศึกษาศาสตร์, มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ในพระบรมราชูปถัมภ์).
- ศูนย์ข้อมูลการท่องเที่ยว ไปด้วยกันท่องเที่ยว. (2560). *ปลายทางแห่งศรัทธา ชุมชนพระบาทห้วยต้ม*. สืบค้น 12 มกราคม 2561, จาก <https://www.paiduaykan.com/travel/ชุมชนพระบาทห้วยต้ม>

- สมสุข นิธิอุทัย. (2555). *การพัฒนาเยาวชนตามแนวพุทธในสังคมไทย*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย).
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2560). *แผนพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 พ.ศ.2560-2564*. กรุงเทพฯ: สำนักนายกรัฐมนตรี.
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2555). *ยาเสพติด ภัยร้าย ใกล้ตัว*. สืบค้น 22 มกราคม 2561, จาก http://service.nso.go.th/nso/web/article/article_50.html
- พระมหาสำรวย ญาณส่วโร (พินดอน). (2542). *การศึกษาเรื่องผลกระทบจากการล่องละเมิดศีลข้อที่ 5 ที่มีต่อสังคมไทย*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย).
- สุเมธ ตันติเวชกุล. (2549). *หลักธรรมธรรมตามรอยพระยุคลบาท* (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อมร อำไพรุ่งเรือง. (2554). *การศึกษาพฤติกรรมการรักษาและการล่องละเมิดศีล 5 ของพุทธศาสนิกชน กรุงเทพมหานคร*. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.